

Almanac de Interlingua

Numero 14 – Decembre 2010

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Le via rosee

Un studiante qui analysa le mappa politic de America Latin usque al decennio de 1980 trovava principalmente pais governate per dictaturas dextriste, in general ben alineate al politica exterior statounitese de combatte al manifestationes communiste in tote le mundo. Hodie, tamen, iste studiante habera ante su oculos un serie de nationes cuje presidentes se ha electe secundo le ritos democratic, con grande approbation popular e un corage sin precedente de opponer se al conceptos politicoeconomic canonic – al minus in lor discursos.

Anque nominate *turno al sinistra*, iste unda recipeva in angese le designation *pink tide*, o marea rosee, un allusion al version moderate del conceptos “rubie” – o sia socialiste – que ha ganiate fortia in iste pais. Le recente election presidential in Colombia monstrava que ni mesmo le traditional alliatos del Statos Unite es immune al tendentia. Antanas Mockus, philosopho del partito verde colombian, succedeva disputar le secunde turno del electiones contra le situationista Juan Manuel Santos, qui al fin vinceva.

Le historia demonstra que le pais latinoamerican sole mesmo camminar in un mesme direction. Iste fenomeno habeva initio ja in le movimientos de independentia e se vigorava gratias in parte al sentimento antiamerican. Le stimulo date per le Statos Unite al independentia de Texas como manovra pro annexar un grande trencho del territorio mexican in le annos 1830 marca le initio de iste sentimento. Ab tunc, un sin-numero de altere casos de invasion militar e interferentia politic originava le sensation de que, tosto o tarde, le nordamericanos dominarea tote le continente. In general, on adoptava un politica de ambiguitate, conservante bon relationes con le potentia del nord in cambio de un relative independentia administrative, al minus in questiones interne. Le principal exception a iste regula esseva Cuba, que ha suffrite con un embargo commercial eterne e con le duressa de su disastrate systema antiimperialiste.

Le unitate hispanoamerican esseva le sonio del libertator Simón Bolívar. Pro su disillusion, lo que esserea le plus grande nation del mundo non succedeva mantener unite ni al minus le viceregnos stablite durante le regime colonial. Mesmo Gran Colombia, governate per Bolívar ipse, se divideva in tres pais automonic post non plus que duodece annos de existentia – ancora Panama se dismembrarea in 1903, gratias al interesse statounitese per su famose canal.

In su maxime extension, Mexico e Colombia habeva un frontiera commun. Insimul, le territorio de ambe pais se extendeva de California usque al nord de Peru. Ab le decennio de 1830, tamen, ambe nationes videva grande portiones de lor territorios original disintegrar se in fragile republichetas facilmente dominate per oligarchias local e per interesses estranier.

Distinctemente, le parcella colonial portugese de America conservava su unitate politic gratias al orientation dextriste de su leaders. Durante le periodo monarchic (1808-1889), le fortias armate reprimeva le plure tentativas separatiste in diverse provincias brasilian – le plus celebre resultava in le separation de facto de Rio Grande do Sul durante dece annos e in un desiro pro independentia que, usque hodie, se manifesta un vice o altere in celle stato. Plus tarde le monarchia – vermente un continuation del ancian regime europeu in terras tropical –, dava loco a un republica alternamente oligarchic e militariste, sempre submitte al commando nordamerican, como atesta le participation de Brasil in le Secunde Guerra Mundial e le colpo militar anticommuniste de 1964.

Hodie, tamen, Brasil integra con tote su fortias le marea rosea, sub le governmento de un partito de centrosinistra e un leader assatis charismatic – qualificar a Lula como *populista* o *popular* dependera sempre del orientation politic del commentarista.

Le recente victorias electoral del sinistra in Venezuela, Bolivia, Ecuador, Uruguay, Brasil e Nicaragua, summate al recuperation economic de Cuba e al avantios social in tote le region, ha consolidate le vision de que non solo le stylo neoliberal e le stato minimal es capace de producer ricchezza e benesser al citatanos. Si iste modellos hybride e variabile habera sustentation al longo del annos, solo le futuro va dicer.

“Non es lontan le die quando tres bandieras de barras e stellas signalara in tres sitos equidistante le extension de nostre territorio: un in le Polo Nord, altere in le Canal de Panama, e le tertie in le Polo Sud. Tote le hemispherio essera nostre de facto, assi como, gratias a nostre superioritate racial, illo ja es nostre moralmente.”

William H. Taft, presidente del Statos Unite, in 1912, citate in *Las venas abiertas de América Latina*.

Que pensava le illustre libertator?

Multe homages a Bolívar: un portrait per Ricardo Acevedo Bernal, un statua in Washington DC e un moneta commemorative venezuelan.

Considerate un heroe, visionario, revolutionario e libertator, Simón Bolívar (1783-1830) nasceva in Caracas e pugnava per le independentia e unitate del territorio hodie fracte in sex pais: Panama, Colombia, Venezuela, Ecuador, Peru e Bolivia.

Su intention esseva fundar un federation al stylo statunitense con le republicas neoindependente ab Espania, sub un sol governmento. Su vision politic esseva democratic e includeva un economia liberal, le abolition del sclavitude e garantias individual al citanos. Tamen, ille credeva que le cultura local demandarea un dose de autoritarismo – al rediger le constitution de Bolivia, ille stabliva le presidentia a vita e un senato hereditari, per exemplo – e que le immigration de nordamericanos e europeos esseva necessari pro le melioramento del economia, del artes e del scientia in le nove pais.

Post que su sonio unitari fracassava, Bolívar decideva exiliar se in Europa, ma moriva de tuberculose ante le imbarcamento. Gratiis a su scriptos particular, le historiatores poteva cognoscer in detalio su personalitate. Francmason, ille admirava Thomas Jefferson e sempre portava in su viages le libro *The wealth of nations* ('Le richessa del nationes'), per Adam Smith.

Ja in le annos 1840, on initiava a cultuar su imagine e su ideas, synthese del movimento bolivarian. Inter le homages, figura le nomine de Bolivia e del moneta venezuelan, ultra statuas per tote le mundo. Le novella historic *El general en su laberinto* ('Le general in su labyrintho'), per Gabriel García Márquez, narra le recordationes intime del libertator in su ultime menses de vita, quando le heroe es ja substitute per un homine exhauste e sin sperantia.

“Il esseva le fin. Le general Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios se vadeva per sempre. Ille habeva rapte al dominio espaniol un imperio cinque vices plus vaste que le Europas, habeva conducte vinti annos de guerras pro conservar lo libere e unite, e lo habeva governate con pulso firme usque al septimana anterior, ma al hora de vader se non apportava ni al minus le consolation de que on le credeva.”

In *El general in su laberinto*.

Die post die

Version in Interlingua de un articulo scripte per le editor in septembre 2008, publicate in un jornal local. In celle momento, comenciava le crise economic mundial motivate per le hypothecas statounitese.

In le decennios de 1960 e 1970, le Union Sovietic ja esseva libere del tyrannia de Stalin e competeve in condition de equalitate con le statounitese in le cursas armamentiste e spatial, ultra inspirar revolutiones socialiste per le mundo. Cuba habeva essite reeducate per Fidel Castro e Che Guevara, e le Statos Unite se affundava in un Vietnam communiste e valente.

In iste epocha, le uruguayo Eduardo Galeano scribeva *Las venas abiertas de América Latina* ('Le venas aperte de America Latin'), un sorta de biblia del guerrillero, analyse del cruel historia socioeconomic de nostre continente, passante per le sanguinage del ricchessas natural e per le manipulation cultural imposita per le "metropole estranier del vice".

Al suggerer le revolution como forma unic de liberar se de iste jugo, tamen, le libro terminava contribuente pro le formation de un mentalitate de victima, que attribue le povressa solmente al exploitation externe e nunquam al manco de iniciativa o de intelligentia administrative.

In le decennios de 1980 e 1990, le situation esseva opposite. Le Union Sovietic se sphacelava, trainante con se tres decenas de pais satellite. Le revolutiones latinoamerican fracassava un post le altere. China aperiva su economina. Le comunismo falleva.

Iste scenario menava tres scriptores consacrate a publicar le *Manual del perfecto idiota latinoamericano* ('Manual del perfecte idiota latinoamerican'), que attacca justemente le attitude de victima sermonate per Galeano. Secundo Plinio Apuleyo Mendoza, Carlos Alberto Montaner e Álvaro Vargas Llosa, un pais progressa quando crea ricchessas e non quando los divide. Si le PNB statounitese esseva distribute al population de America Latin, cata citatano reciperea alcun poc milles de dollars, que illes tosto tractarea de dispendere in futilitates. Antea, il es necessari educar e qualificar le personas, pro que illes apprende a generar su proprie ricchezza e a non depender plus del caritate alien.

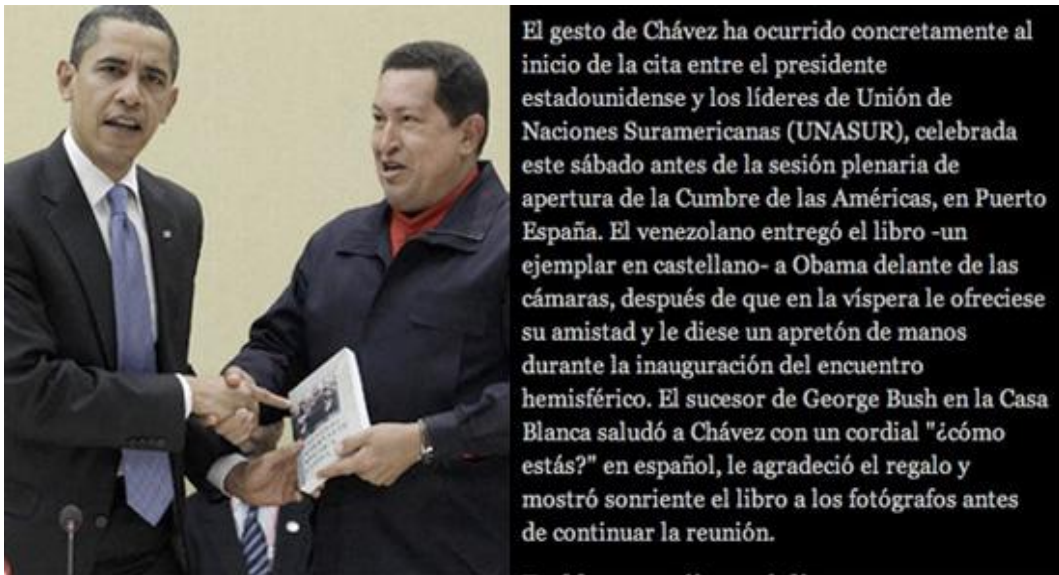
Un argumento particularmente interessante de iste ultime libro es que, le plus le governamentos controla e regula, le plus illos stimula le corruption e le clientelismo. Tote procedura bureaucratic resulta in un "maniera" pro facer le cosas camminar plus rapidamente. Tote lege que disprovidere libertates al citatato affecta solmente le plus povres, qui non ha pecunia pro subornar le autoritates incumbite de fiscalisar.

In nostre decennio, nos ja pote questionar non solo le socialismo fracassate, ma anque le liberalismo radical. Nos ja sape que il es necessari considerar le stabilitate del population e le saturation ecologic. Nos ja concludeva que il es impossibile crescer indefinidamente in un planeta de dimensiones finite. Nos ja notava que le mercantilisation de toto non nos face plus felice, e que le obligation de consumer plus e plus non es san pro nostre mente ni pro nostre corpore. Crear "necessitates" de consumo pote esser un strategia suicidal, como quando on inventa guerras pro justificar le fabrication de armas.

In le ultime septimanas, nos ha viste tamben que le entitates capitaliste – iste abstractiones appellate fundos, stocks, assecuratores e bancas de investimento, geste per le homines qui stipula le "grado de risco" de economias emergente como Brasil, multimillionarios cuje fortunas proveni in general del speculation – a vices da mal

passos si on non les fiscalisa de presso. E, al hora del difficultate, illes non hesita demandar succurso al governamentos. Illes termina salvate per le pecunia public, sasite al personas qui travalia, sub le forma de impostos.

Forsan nostre problema non sia le venas aperte ni le perfecte idiota. O forsan sia ambes. Le attitude le plus sage, in mi opinion, es non alienar se e vader apprendente a mesura que le historia cammina. Al momento, lo que nos sape es que le risco de fracasso es minor con un stato mediator, technic, exempte, capabile, compromise con le benesser del population e non lo del speculator, plus realiste e minus populiste, dotate de un equipa de administratores que se face respectar per lor competentia e non per le fortia brute o per le propaganda festive.

Durante un incontro inter leaders american in Trinidad e Tobago in 2009, Hugo Chávez donava un edition in espaniol de *Las venas abiertas de América Latina* a Barack Obama. In poc horas, le libro ascendeva sexanta mille positiones in le ranking del plus vendite per le libreria electronic Amazon.

“In societates como le nordamerican e le anglese, ubi le confidentia es plus grande que in le francese e le italian, il ha un capitalismo plus robuste e prospere, facte de grande corporationes impersonal in vice de interprisas familiar, e de statos minus interventioniste. Il suffice vider que le capitalismo es le unic systema que pro su functionamento necessita que le unes crede in le parola del alteres e sia disposite a interpretar activitates economic con le securitate de que incontrara le concurrentia de gentes sin facie e sin nomine qui providera ab le insumos necessari e le creditos adequate usque al demanda indispensable pro le superviventia del activitate. In le capitalismo, totes collabora con totes. Le egoismo capitaliste resulta, dunque, tanto solidari que sembla a lo que predica le Biblia.”

In Manual del perfecto idiota latinoamericano.

Per le sexte vice, un hispanoamericano gania le Nobel de litteratura

Cinque scriptores del America hispanic ja habeva ganiate le Premio Nobel: le chilenos Gabriela Mistral (1945) e Pablo Neruda (1971), le guatemalteco Miguel Ángel Asturias (1967), le colombiano Gabriel García Márquez (1982) e le mexicano Octavio Paz (1990). Assi mesmo, quando recipeva le telephonema del secretario general del Academia Svedese, Mario Vargas Llosa credeva tractar se de un burla como lo que un inimico faceva al italiano Alberto Moravia. In le ultime tempores le premio ha sequite un linea ideologic sinistriste e multicultural, lo que alontanava le expectativas del novellista peruan.

Ma le 10 millones de coronas vadeva mesmo al consacrare autor de *La guerra del fin del mundo* ('Le guerra del fin del mundo') e *Travesuras de la niña mala* ('Burlas del puera mal'), inter tante alteres. Sympathic al comunismo cuban in le 1960s, Vargas Llosa participava del boom litterari que revelava nomines como Carlos Fuentes e García Márquez. In le decennio sequente, le repression al scriptores de Cuba lo menava a rumper con le ideas de Fidel Castro. Su conversion plen al liberalismo economic venirea in 1990, quando ille se candidatava a presidente per un partito de centrodextra. Vargas Llosa nasceva in un familia de classe medie in Arequipa in 1936, ma hodie ha citatania espaniol, habita simultaneamente in Lima, Madrid e Nove York, e refuta con vehementia le mentalitate politicoideologic del sinistra american – es sue le prefacio del *Manual del perfecto idiota latinoamericano*.

Novas in le dictionarios

<i>matrimonio homosexual</i>	<i>ambientalista</i>	<i>anticrise</i>
<i>familia monoparental</i>	<i>tsunami</i>	<i>abducer</i>
<i>base monetari</i>	<i>antiespaniolismo</i>	<i>buñuelian</i>
<i>libro electronic</i>	<i>anticellulitic</i>	<i>grafittero</i>
<i>teleconferentia</i>	<i>antistress</i>	<i>festivalero</i>

Ecce alcun nove parolas e expressiones que deberea figurar ja in le proxime edition del DRAE, le dictionario del *Real Academia Española*, que servi al vinti-duo academias national del idioma espaniol. In tote iste casos, il non esseva difficile trovar un equivalente in Interlingua. Equalmente viabile es 'curatoto' o 'sanatoto' pro le parola castilian *cúralotodo*, o sia un remedio pro qualcunque maladia. O ancora 'rubietto' pro traducer *rojillo*, le individuo con tendencias politic al sinistra. Plus complexe es traducer *cultureta*, colloquialismo pro un persona qui se crede culte. Suggestiones?

Congratulations!

Le Almanac congratula a Sven Frank, nove presidente del UMI, e a Carlos Soreto, su secretario general, electe con unanimitate per le consilio del organisation. Le ligamine <http://www.interlingua.com/official/2010-11-05-umi> presenta informationes re lor election e tamben un interessante profilo del nove commandantes.